

507 Telugu Library.

శ్రీ
ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కాకినాడ

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౬.

{ సర్వజిత్తు.
శ్రవణ - పాల్గొణములు }

సంచిక ౩.౬.

Mr. Narayanaiah
20/6/48

కాకినాడ :

పరిషత్ కార్యాలయమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-0-0.

1947-48.

విషయసూచిక.

—:0:—

1. విస్తృత ప్రబంధ పద్యావళి

౪౩-౪౬

2. వడి ... యతి

౪౭-౫౪.

చిలుకూరి సూరయ్యకాశ్రిగాడు.

3. సాహిత్యవిమర్శము

౫౫-౬౦.

వ్యాకరణవిద్యాప్రవీణ - అప్పల సోమేశ్వరశర్మ, P. O. L.

4. గ్రంథస్వీకారము

౬౨-౬౬.

5. శివలీలావిలాసము - ద్వితీయాశ్వాసము

91-106.

నిశ్శంక కొమ్మనామాత్యుడు.

6. ఆయవ్యయపట్టిక

1946-47

1-1 V.

వ్యయనామసంవత్సరము.

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౬.	{ సర్వజితత్వ. ప్రవాణ - కార్తికములు }	సంచిక ౩. ౬.
--------------	---	-------------

విస్తృత ప్రబంధ వద్యావళి.

పెదపాటి సోమయ్య - కేదారఖండము.

ఉ. కన్నియ రూపుగోరుఁ; గనకంబులు గోరును దల్లి; బుద్ధిసం
పన్నతఁ గోరుఁ దండ్రీ; కులభవ్యతఁ గోరును బంధుకోటి; ప
క్వాన్నఫలాదిభక్షణము లన్యలు గోరుదు; లిట్టు లన్నియున్
బన్నగ నొక్క చో నొదవె; భాగ్యము నేసితిఁగన్య నిచ్చెదన్. 1

సీ. కెంజాయజడముడి కేశపాశంబును

బూపచందురుఁడును బూపుదండ

యారగకుండలమును దరళతాటంకంబు

వనజాపుఁ డగుకన్న వాలుఁగన్న

ముదురుఁ బుష్కలపేరు ముత్యాలహారంబుఁ

గడుఁ గొంచెమగుచున్న ఘనకుచంబుఁ

బులితోలు దుప్పటి వెలివట్టుచీరయుఁ

బాపపెండెంబును బసిడియందె

గీ. మృదువు డెలుపును నగు భూతిమృగమదంబు
నింత యొప్పునె కుడివంక నెడమవంక
నిమ్మహోదైవమునకని యిచ్చమెచ్చి
యర్థనారీశ్వరుని గొల్చి రఖిలజనులు.

2

సీ. వేదాదులగు మహావిద్య లన్నియుఁ గూడి
మూర్తిమంతంబులై మొనసి కొలువఁ
గ్రతుమరీచ్యంగిరఃకణ్వాదిసంయమల్
పలుమాటుఁ గనుసన్నఁ బనులుసేయ
సురసిద్ధకిన్నరగరుడవిద్యాధర
యఁజూడు లంతంత నభినుతింప
నారద విశ్వసనత్కుమారాంగిర
శ్శతరుతు లుభయసార్వముల మెఱయ

గీ. భాషతోఁగూడి యానందభరితుఁ డగుచు
సత్యలోకేశ్వరుండు సంతస్తుతింప
నిమ్మహాస్మృష్టికెల్లను నితఁడు గర్త
చూడమీ బ్రహ్మలోకంబు సుభగమూర్తి.

3

సీ. చరియించువారికి సంకల్పసిద్ధిగా
నిర్మించె నెవ్వఁడు నిజవనంబు
సార్వకాలికఫలసస్యంబు గల్పించి
వరమునిశ్రేణి నెవ్వఁడు బ్రోచె
చీకటితప్పు చేసిన నెవ్వఁ డదలించె
నింద్రుని తనువెల్ల హేయముగను
సుర్వీసురశ్రేణి కొరిమ లేకుండఁగఁ
బలికె నెవ్వఁడు ప్రతాపంబుమెఱసి

గీ. యట్టి శ్రీవీరశై వాగమాదివేది

యైన గౌతమసంయమి యాశ్రమంబు

పొంతనెంతయు నొప్పారిపొగడ నెగడు

ననఘమానస శ్రీవైజయంతిపురము.

4

సీ. వనితయూర్పులచేత వావిలి వికసించె

పాటఁ బేంకనము లేఁ బరువమయ్యె

నాతుక చూచిన నలువొక్కైఁ దిలకంబు

కొమరారె మాటలఁ గొండగోఁగు

సతిమృతిరక్తచే సంపంగి సొంపెక్కె

నవ్విన సురపొన్న మవ్వమలరె

నెలనాఁగ కౌఁగిట నిగురొక్కైఁ గురవకం

బంటినఁ జెలువొందె నామృతరువు

గీ. పొలఁతివృక్కిటి మధువునఁ బొగడ వొలిచెఁ

గాంతపదసంగమున నశోకంబు విరిసెఁ

గాననమలోన జాతియొక్కటియె తక్క

భూజములుఁ దీఁగలుసు బూచి బువురులయ్యె.

5

సీ. హరియరస్థలివోలెఁ గరమొప్పఁ జూచితే

భాసురకమలాధివాసమగుచు

యాశాతటమవోలె నసలారుఁ జూచితే

బంధులకుముదవిభ్రమము గలిగి

త్రిదివంబువోలె నొప్పిదమయ్యెఁ జూచితే

మకరకచ్చపమహామహిమ గలిగి

గగనంబువోలె నక్కజమయ్యెఁ జూచితే

రాజహంసస్ఫూర్తి రమణ గలిగి

గీ. యతిమనోహరమందమారుతవిహార

లోలకల్లోలమాలికాందోళకేళి

కలితబహువిధఖగసముజ్జ్వలత గలిగి

యమరెఁ జూచితె యీసరోజాకరంబు.

6

చందలూరి చిక్కన్న - నాచికేతూపాఖ్యానము

సీ. రాజితరత్న దర్పణ తోరణంబులఁ

గడుశోభితములైన కల్వడములు

మానితకనకరంభాస్తంభపంక్తుల

భాసురోజ్జ్వలపతాకాసమృద్ధి

నిర్మలస్ఫురిత మాణిక్యకుంభంబుల

మెండైన చిత్రంపుమేలుకట్లు

ప్రకటితనూత్నమౌక్తికరంగవల్లుల

రమణీయపరిమళద్రవ్యసమితిఁ

గీ. దనరు నగరంబు నుతనిరంతరవిభూతి

నతిశయంబుగఁ దగనలంకృతు లొనర్చి

బహుపదార్థంబు లొడఁగూర్చి పరిణయమున

కాయితముసేసి రంత వా రనుపమముగ.

1

సీ. బహువిధపరిమళభరితోదకంబులఁ

జెలువంబు శోభిల్ల జలకమార్చి

నిండాలు పండువెన్నెల సోయగము నవ్వు

పసిడికమ్ములకెల్ల పట్టుగట్టి

కబరిభారంబునఁ గన్నెచెంగలువలు

పసమీఱఁ గొనలుదోపంగఁ జెరివి

తీండ్రించు పసిడి దీధితులచే నమరెడు

నవరత్నమయభూషణములు దొడిగి

గీ. మృగమదముఁ గుంకుమంబును మేళవించి

గంధసారంబు మైదీగఁ గలయ నలఁది

శ్రీలు మెఱయంగఁ బరిణయోచితము గాఁగ

సఖులు కై సేసి తెచ్చిరి చంద్రముఖిని.

2

వ డి - య ని

చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

తెలుగుభాషలో ఛందోబద్ధమయిన కవితామార్గములం దన్నిటను వడులకు పాసములకు మహాస్య మధికము. వానిని గూర్చుటలో నితరభాషాకవులందఱకంటె నాంధ్రకవులకు శ్రమ మత్యధికము. కాని వాని నవధానముతో ననువుగఁ గూర్చినచో బద్ధములు తీర్చి దిద్ది ట్లుండును. తొలుత నీవడులు పాసములుగూడ తెలుఁగుకెతల కలంకార మాత్రములుగ నే యవతరించి, క్రమముగ లక్షణములలో నగ్రస్థానము నాక్రమించినవి. నేటి కయిదు శతాబ్దాలకుముందు కొఱివి గోపరాజ కవి తానురచించిన 'సింహాసన ద్వారాంతిక' యనుప్రబంధమునందునీవి ప్రాశస్త్యము నిట్లుగడించినాడు.

వ. ఆంధ్రమండలంబునం గోణదేశంబునం దెలుంగు కవిశకు పాల్లు
వల్లు ననునియమంబులు చూచినాడ; నవి యెయ్యెడం దఱుచు
గాకుంట సపూర్వం బవధరింపుము.

శా. పుణ్యస్త్రీకి గణింప మంగళగుణంబు లొచ్చుమలై యొప్పుగాఁ
బణ్యస్త్రీకి సువర్ణమాక్తిక సుహృదవ్యక్తి భూషాకృతు
ల్లణ్యం బౌగతి సంస్కృతంబులకు వాగ్భావంబు శిల్పంబు లా
వణ్యకారము తాఁ; దెనుంగునకుఁ బ్రాప్త్యుల గెను న్యస్మియన్.

ర. ౧౯౦

క. తప్పక వల్లును బ్రాలును

ముప్పిరి గొనఁదగినశబ్దములు మెఱుంగెక్కం

జెప్పినఁ గవితాచాతురి.

యొప్పుము వెట్టి పసిండియొఱపున మెఱయున్.

ర. ౧౯౨.

ఈ ప్రసంగమునుబట్టి గోపరాజకవిసమయమునకు వడులు ప్రాసములు నితరభాషలందుఁ దఱచుగ లేనట్లును, వీని నవధానముతోఁ గూర్చి కవితలు తీర్చిదిద్దిన బంగారుప్రతిమలవలె మెఱుంగెక్కు ననుటయు వ్యక్తమగుచున్నది. పాళి వల్లను అలంకారస్థానీయము లనుటయుఁ బైప్రసంగమున విధితమగుచున్నది. నన్నయభట్టారకుండు మున్నగు ప్రాచీనకవులు వీనిని గూర్చుటలో విశేషావధానమును జాతించుటఁజేసి నాటిశబ్దస్వరూప సర్వయమునకు నైతము నివి మిక్కిలి యుపకరించినవి, ఉపకరించుచున్నవి.

కవిజనాశ్రయము కావ్యాలంకార చూడామణి మున్నగు లక్షణగ్రంథములలోఁ గొన్నిటం బాదాదినున్న రాక్షరము నడిచునిదే వ్యవహరింపబడినది 'వడి' యనుపదము 'యతి' యనుపదమునకుఁ బర్యాయముగ వ్యవహరింపబడలేదు. కాని అనంతరము మున్నగుకొంపలు రాక్షసికులు వీనిరెండింటిని విశ్రమాదిగ్రంథములతోఁ గూడఁ బర్యాయపదములుగ వ్యవహరించినారు. ఈవిషయమున లాక్షణికుల విబిధనముల్లున్నదో యరయుదము.

ఆంధ్రశబ్దచింతామణికర్త వడివిగూర్చి, 'వళి రాక్ష మనన్త రాక్షరంప్రాసః' అనినాడు. అనగా పద్యపాదమున కాద్యక్షుము నళియనియు, తరువాతీయక్షరము ప్రాసమనియు సంజ్ఞకలవంభావము. ఈవిషయముననే యపుకవి పాఠమును తద్వివరణమును నిట్లున్నవి.

శ్లో॥ ఆద్యో వళి స్వీతీయోఽవర్ణః ప్రాసోఽత్ర వాచపాదేషు-
క. చరణ చరణమున కాద్య
క్షరములు వళు లయ్యె సోయె క్రిమ్ముటఁ దత్త
చ్చరణములలోనఁ జెప్పిన
యరవులఁ బొందింపవలయు నెల్లకృతులలోన్.

అనగా శక్యపాదమునందలి మొదటియక్షరము 'వ'ళి'యనియు దాని నారూపాదములయందలి యతిస్థానమున నునుపవలయు ననుట. యతిస్థానములును ఆయావృత్తభేదమునుబట్టి వేర్వేరుగ నుండుట ఛందశ్శ్రుతినిమూలముందు లాక్షణికు లెఱిగించియున్నారు. కన్యములలో నియమితమైన యతిస్థానములందు వళివర్ణమునేగాని తస్య జాతీయవర్ణములనుగాని కూర్చుట తెలుగు వితయందలి పరిపాటి వలె వర్ణముల కేయేవర్ణములతో సా జాత్యములనుగాని దానిని నిర్ణయించుటకే లక్షణగ్రంథములందు యతిప్రకరణము లవతరించినవి. సాచారి. నిర్ణయము ను గూర్చి పొత్తు పేరకటరమణకవి లక్షణశ్రోమశ్రీలో నిర్ణయ వాకొనినాడు.

క. పన్నిట యతిరావలె నని

రన్నిట సంస్కృతిమునందు నగు విచ్ఛేదం

బెన్నిట యతి రావలెనని

రన్నిటఁ దెనుగునకు మొదటియక్షర మురునె.

వ. సంస్కృతంబునకు యతి పదచ్ఛేద సంజ్ఞం దిగు; నాంధ్రసామా కవంబున వర్ణోత్పత్తి స్థానబంబున ప్రత్యాహారప్రయుక్తము క్రింద బున నాంధ్ర ప్రాకృత శాస్త్రోద్భవ తద్భవ తత్సమస్త నిరూప సామ్యంబునంజేసి వర్ణంబుల కన్యోన్య సంబంధం ఒగుటవలె నాదిమకవులు పేరవలెన యతులలో దెలుగులో మొదటి యక్షరంబు విచ్ఛేదస్థానంబున రావలయును గానఁ దద్వర్ణోత్పత్తి క్రమంబు వివరించిన ననినాడు.

పైనఁ బేరక సినరీతిని సంస్కృతి బునందు యతి యనగాఁ బదమునకు విచ్ఛేదము. (పదము పలుగుట.) అనగా విశ్రమస్థానము.

సంస్కృతిమునందును ఈవిచ్ఛేదము తొలుతి పాదాంతముం దేర్పడి, క్రమమున ధాతువుల ప్రాతిపదికములతోదిని, ఉపసర్గలతోని,

ఆ వెనుక సంధివశమునఁ బైయచ్చులతోఁగూడిన తావులందును ఏర్పడి నట్లు లీ సంస్కృతలాక్షణికుల ప్రసంగములఁ దెలియుచున్నది. కనుఁ దాపరిపాటి:—

సూ. యతిర్విచ్ఛేదః. ౬. ౧.

వృత్తి. విచ్ఛిద్యతే విభజ్యతే పదసాతో అస్మిన్నీతి విచ్ఛేదో విశ్ర మ్భానమ్. వింశత్యందశ్శాస్త్రము.

శ్లో. యతి శ్చ దోఽధి రూఢానాం శబ్దానాం యావిధారణా భామహుని కావ్యాంకారము.

అనఁగా ఛందోబద్ధము లయినపద్యము లందలిపదములకు విచ్ఛేదము యతి యని యర్థము.

సూ. విరసవిరామోయతిభ్రష్టమ్.

వామనసూత్రములు.

వృత్తి. విరసః శ్రుతికః విరామో యస్మిన్ తత్ విరసవిరామమ్ యతిభ్రష్టమ్.

విరామో విచ్ఛేదనియమః—అనికామధేనువ్యాఖ్య.

ఈసూత్రవృత్తి వ్యాఖ్యానములనుబట్టి 'యతి' యనఁగా విశ్రమ స్థానము అని తెల్లమగుచున్నది.

శ్లో. పాదాస్తవీవ కేచిచ్చ పాదమధ్యేఽపి కేచన యతిం వదన్తి తత్రాపి విశేషః స్ఫుట ముచ్యతే ధాతునామస్వభిన్నేషు యతి ర్భవతి నాన్యథా ఉపసర్గాంతరే శ్చేదః ప్రత్యయాదాతయోఽపి త్ స్వరసంధాతు సంప్రాప్త సౌందర్యా ద్యతీరచ్యతే తుచాదయో నప్రయోజ్యావిచ్ఛేదా త్పరతస్థా ప్రత్యయాదా యతి ర్నామ్నాం పక్ష్యామేవేతి కేచన.

మందారమృందము.

తెలుగు లాక్షణికులును యతియన విశ్రమస్థాన మనియేవాకొనిరి గాని పదవిచ్ఛేదమే యతి యగునట్టి తెలుగును సమగ్రముగఁ బాటింపలేదు. పదమధ్యమునందును పలుతావుల యతిని గూర్చినారు. యతిస్థానమున చరణాద్యక్షరము అనఁగా వడివర్ణము, లేక సజాతీ యక్షరమును గూర్చుటలో నియమముల సభిక్షముగఁ బాటించుచు వచ్చినారు. ఈవిషయమే యీక్రింది లాక్షణిక ప్రసంగముల నెట్లు వర్ణింపఁబడినదో కనుఁడు:—

క. విలసత్పాదాద్యక్షర

ములు వల్లగు నాద్వితీయములు పాల్, వల్లు

న్నెలకొనుఁ దమతమపాదం

బుల యతివై, నన్నిపాదములఁ బ్రా లమరున్.

కవిజనాశ్రయము.

క. పాదముల వల్లఁ గ్రాసము

లాదిమము ద్వితీయమైన యక్షరములు ద

త్పాదంబుల యతుల ఛిసం

వాదము గాకుండఁ దగిన వల్లిడవలయున్.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

క. పాదాదిపివర్ణము వడి

యాదరమున వాసి వాని యతి నిడఁగఁదగున్.

పాదద్వితీయ మునురును

బాదంబులు నాలుగింటఁ బ్రాసంబునఁగన్.

తాతంభట్టు-కవిచింతామణి.

క. వడియగుఁ బాదాదులయం

దిను నత్తరమేది యదియె యెనచేరుక యె

య్యెడ యతిరావలె నని రట

నిడుటయు పిరతులకు సంజ్ఞ యనసుతెమర్తీ.

చిత్రకవి పెద్దన-లక్షణ సారసంగ్రహము.

పైలాక్షణిక ప్రమాణములను బట్టి పద్యపాదమాలందలి మొదటి వర్ణము వడి యనియు, ఆవర్ణమును యతి స్థానము దునుపవలయు ననియు, అట్టిదుట యతి యనఁబడుననియుఁ దెలియుచున్నది. దీనిని బట్టి యతి వడి పర్యాయపదములు గానట్లు న్యక్తమగుచున్నది. కవిజ నాశ్రయము మొదలగు లక్షణగ్రంథములలో యతికిఁ బర్యాయపదము లుగనే విశ్రమాదిశబ్దములను బేర్కొనినారు.

క. విశ్రాంతి విరతి విశ్రమ

విశ్రామ విరామ విరమ విరమనా లనఁగా

విశ్రుతమగుయతి కృతి కథ

కశ్రావ్యంబై బెడంగుగా నిడవలయున్.

కవిజ. సంజ్ఞ. ౬౦

గీ. విరతి విశ్రామ విశ్రాంతి విరమ విరమ

శాఖిధాన విరామము లనెడిపేళ్లు

యతికిఁ బర్యాయపదములై యమరుచుండు

కావ్యాలంకారిచూడామణి. ౭ ౨౭.

ఇది యటుండఁ నెనఁజేయు మున్నగు లాక్షణికలు కొండలు యతిని వడిని పర్యాయపదములుగాను చరణాదిమ వర్ణమును విశ్రమ స్థానమునుగాను దెలిపినారు కనుఁడు:—

౩. యతి విశ్రాంతి విరామ వి

రతి విశ్రమ విరమణములు విరామము వడి వి

శ్రుతవిశ్రామము లను నివి

యతులకుఁ బదిపేర్లుఁ జెల్లు నాగురుఁ గన్పెట్టె.

ఛందోదర్శనము.

గీ. విరతి విశ్రాంతి విశ్రామ విశ్రమములు

శ్రాంతి విరమణ విరమ విరామయతులు

ననఁగ నివితొమ్మిదియు నళి కాఖ్య లయ్యె

భవ్యన క్తుఫలాయామ్య భాగగేహ.

అప్పకవీయము.

కాని మున్ను పేర్కొనిన తెలుఁగులాక్షణికుల ప్రచురి సమ్మతిని బట్టి చరణాద్యక్షరమునకేగాని యతిస్థానమునందలి యక్షరమునకు నళియను సంజ్ఞ లేకండుటచేతను, ఇందలి యతి సంస్కృతమునందలి యతితో సమానమయిన నియమములతోఁ గూడియుండుటచేతను నళి-యతి వేర్వేరునుటయే యుక్తమని తోచెడిని.

కి విజనాశయశాసన భీమనవృత్తలాక్షణములను దెలుపునపుడు విశ్రమాదియతి శ్రాంత్యపదములనే యుపయోగించినాఁడు. పళి యను పదమును మాత్రము విశ్రమమునకు బదునగా నుపయోగింపలేదు. ఉపారణమునకై కొన్ని లక్షణముల నెఱిగింపుచున్నాఁడను.

లాటివిట వృత్తము—

సస సామయతంబులు సూర్య యతి

శ్రవ్యబై లాటివిట వృత్తం

బసమానయశా సుతమానగుణా

యాశ్చర్యాన్వీతంబగు ధాతీన్.

మాని నీ వృత్తము—

కాకరముల్ క్రియ గల్గిన నేడు భ
కారము లొక్కగ కారముతో
గారనమై చనగా యతి పగ్గజెటె
గల్గిన మానిని కామ నిభా !

తురగవృత్తము—

న న న న సజములును జగము
దుదగాఱు కొల్పిన రేచనాఁ
జను దురగ మన జగతి నిది
మనుసంగతయు క్క విరామ మై

అశ్వ లలిత వృత్తము—

న జగదముల్ భజద్యయముతోఁ బె
నంగి భవయు క్కమె ధరణి నూ
ర్యజమగు విశ్రమ మం బమయింప
నశ్వలలి తమ్మగున్ గుణ నిధి

కవిరాజ విరాజితము—

క్రమమున నొక్క నకారము నాఱుట
కారములుం బరగంగ వకా
రమును నొడంబడి రాఁ గవిరాజ వి
రాజిత మన్నది రామ నిభా !

దీనినిబట్టి కూడఁ బాదాద్యక్షునిమును ‘పళి’ యనియు విశ్రమస్థానమం
దలి యక్షుండును యతి పర్యాయ నమాలతోను వ్యవహరించుట
తాత్పర్యకాభిమత మైనట్లు తోచును.

పైన నేఁజేసిన ప్రసంగ మంతయు లాక్షణిక ప్రమాణములను
బురస్కరించుకొని నాయూహించి యేసినాఁడ. విమర్శకు లందలి
స్థూలసూక్ష్మముల నారసి సరియైన నిర్ణయము నరిపెదరుగాక.

శ్రీ “సాహిత్యవిమర్శము”

“వ్యాకరణ సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ.” అప్పలసోమేశ్వరశర్మ. P. O 1.

శ్లో. శ్రీమేధాదక్షిణమూర్తిం సచ్చిదానందవిగ్రహమ్ |

వటమూలాశ్రయం వందే వర్తిషమునివేష్టితమ్ ||

౧. శాస్త్రులక్షణాదికము.

అనాద్యవిద్యావిలసితము శ్రీశోష్ణసుఖదుఃఖావిబహుద్వంద్వ
భూయిష్ఠము జననమరణప్రవాహరూపము సచ్చిదానందాత్మకపర
బ్రహ్మాక్షరైకనివర్త్యము నగునీసంపారమునఁ బరిభ్రమించు సమస్త
మానవులకు నభిలషణీయములగు నర్థములు నాలుగు. అవిధర్మార్థకా
మమోక్షములు. పురుషులు కోరఁదగినవిగానఁ బురుషార్థములను పేరు
పీని కుచితముగనే యున్నది. పీనిలో మొదటి మూడింటికే ద్రివర్గ
మనియు మొత్తము నాల్గింటికే జతుర్వర్గమనియు “త్రివర్గోధర్మకామా
ర్థైశ్చతుర్వర్గ స్సమోక్షకైః” అనురీతినిప్రాచీనులు సమాఖ్య నేర్పఱచి
యున్నారు.

పీనిలో “నస పున రావ ర్తతే” మొదలగు శ్రుతులచే మోక్షము
నకు నిత్యత్వము; “తద్యథేహ కర్మచిత్తో లోకః క్షీయతే నవమే వా
ముత్ర పుణ్యకృతో లోకః క్షీయతే” మొదలగు శ్రుతులవలనఁ బ్రత్య
క్షసిద్ధమగు కార్యత్వమువలనను మిగిలిన పురుషార్థముల కనిత్యత్వము
నవగతమగుచున్నది.

ఇట్టిపురుషార్థములన్నిటియొక్క స్వరూపసాధనఫలాది నిరూప
కములగు నుపాయములు శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదులు పెక్కులు
కలవు. వానిలో శ్రుతులనఁ బురుషునిసామాధర్మము లనునాలుగువేద
ములు. వేదార్థస్మరణపూర్వకముగ మన్వాదులచేరచింపబడినవి.

స్మృతులు. వేదాల్లో పబ్బంహకములగు రామాయణమహాభారతాదు లితి హాసములు. వేదాల్లో పబ్బంహకము లేయగుచు వంశవంశానుచరిత సర్గప్రతిసర్గ మన్వంతర సర్గనవిశిష్టము లగుచోఁ బురాణము లనఁబడును. అట్టివి బాగవతాదులు. ఇట్లే శిష్యావ్యాకరణచ్ఛందోనిరుక్త జ్యోతిషకల్పనామకములగు వేదాంగము లాఱు నేదోయొకరీతిని వేదోపకారకములయి ప్రకాశించుచున్నవి. వీనిలో శ్రుతు లపౌరుషేయములు. మిగిలిన వన్నియుఁ జారుషేయములే.

పైవాని కన్నిటికి నుపదేశములనియు శాస్త్రము లనియు వ్యవహారముకలదు. అయ్యది యుక్తమే. ఉపదేశముఁ గల్గి వ్యాకర్తవ్యములలో నొకదానిని బోధించు పౌరుషేయాపౌరుషేయములునన వాక్యములలో నొకవాక్యము. అదియే శాసించునదగుటచే శాస్త్రమని యుఁ జెప్పఁబడును. 'శాసు' (అనశ్శిష్ట) అను ధాతువుకంటెఁ గరణార్థమున స్ప్రిక్ ప్రత్యయమువలన శాస్త్రమనరూపము సిద్ధమగుచున్నది. ఎయ్యది విధిని సేధములను శాసించుచున్నదో అదియే శాస్త్రమని తాత్పర్యము. కావుననే "ప్రవృత్తిర్వా నిష్ప్రవృత్తిర్వా నివ్యేనకృతకేనవాపుంసాం యేనోపదిశ్యేత తచ్చాస్త్ర మభిధేయశే" అని యభియుక్తులు నుడివియున్నారు.

ముఖ్యముగ శాస్త్రోపదేశశబ్దవ్యవహారము శ్రుతులకే వర్తించు ననియు మిగిలినవేనికైన నట్టివ్యవహార ముచరితమనియు (శాసకత్వధర్మముచే లక్షణావ్యాపారమువలన సిద్ధించినది) గ్రహింపనగును.

ప్రతిశాస్త్రము వేదమూలకముగా నుండవలయును. అట్టిదానినే యంతర్వాణివర్ణ్య లాదరింపవలయును. ఈషేయమే పద్మపురాణమున బదునేడవ యధ్యాయములో "అతో వేదవిరుద్ధార్థ శాస్త్రోక్తం కర్మ సంత్యజేత్ | స్వబుద్ధిరచితైశ్శాస్త్రైః ప్రతార్థ్యహచ బాలిశాన్ | నిఘ్నన్తి శేయసో మూర్ఖం లోకనాశాయకేవలం | నిందన్తి దేవతా వేదాం

స్తపో నిందన్తి సద్విజాన్ | తేనతే నిరయం యాంతి హ్యసచ్చాత్త్రనిషే-
వణాత్ | ప్రతిస్మృతినదాచారవిహితం కర్మ శాశ్వతం | స్వం స్వం
ధర్మప్రయత్నేన శ్రేయోఽర్జున సమాచరేత్” మొదలగు శ్లోకములచే
బ్రతిపాదింపఁ బడియున్నది. కాన వేదావిరుద్ధ మగు శాస్త్రమున కే కవి
గ్రాహ్యత యని సంపదాయము.

౨. శాస్త్రపరిగణన.

శాస్త్రములలోఁ బ్రసిద్ధ వ్యవహారగోచరము లాఱు. అయ్యవి
వ్యాకరణ పూర్వమిమాంసా సోత్తరమిమాంసా సాంఖ్య వైశేషిక
న్యాయనామకములు. వీరికే దర్శనములనియు వ్యవహారముగలదు.
“పాణినే బ్రహ్మిణ్యేన వ్యాసస్య కపిలస్యచ, కణాద స్యాక్షపాదస్య
దర్శనాని షడేవహి” అను నార్యోక్తి యిందుఁ బ్రమాణము. అయి
నను బూర్వోక్త శాస్త్రలక్షణాక్రాంతవిషయములగుటచే యోగచ్ఛ గో
జ్యోతిరాదులకును శాస్త్రవ్యవహారముచితము; లోకమున బాగరూకమై
యున్నదికూడ. పదానుశాసకత్వ, కర్మ నిరూపకత్వ బ్రహ్మనతిపాద
కత్వ పదార్థపరిశీలకత్వాదిలక్షణములచే వ్యాకరణ పూర్వోత్తర
మిమాంసా న్యాయవైశేషికాదులకెట్లు శాస్త్రత్వ వ్యవహారము
సిద్ధించినదో యట్లే జ్యోతిస్సిందో యోగాదులకును వేద విహితకర్మల
కుపయోగించు కాలాదులను బోధించుట, వేదసంరక్షణ సమ్యగ్వి
జ్ఞానాదుల కుపయోగించు ఘండస్మృతును నిరూపించుట మొదలగు
లక్షణములచే శాస్త్రత్వ వ్యవహారము సిద్ధించును.

తత్త్వము నాలోచింప, సాక్షాత్తుగఁ బురుషార్థ సాధనాదుల
నుపదేశించు స్వభావముగల వేదమున కవిరుద్ధము, పరంపరగఁ
బురుషార్థ సాధనాదుల నుపదేశించు స్వభావముకలదియు నగునేదేని
యొక యపూర్వార్థము నెఱుఁగి బోధించునోయట్టిది సర్వమును శాస్త్ర
మని చెప్పటయు క్తమని తోచెడిది. కాన “ఇతిహాస పురాణాభ్యాం

వేదం సముపబృంహయేత్ | చిత్రేత్యల్పప్రతాప్యదో మా మయం
 క్రహరివ్యతి" అని చెప్పినరీతిగ వేదోపబృంహకములగు నితిహాస
 పురాణాదులకు వర్ణస్వరమాత్రాది బోధకమగుశిక్షకు వేదార్థమును
 నిర్వచించు నిరుక్తమునకు మస్త్రీవినియోగముచే గ్రంథనుష్ఠానాదు
 లనుపదేశించు కల్పములకు నిట్లే తత్త్వక్షణములవలన ధర్మశాస్త్రాదుల
 కును శాస్త్రత్వము సంగీకరింపవచ్చును. కావుననే శాస్త్రపరిగణన
 యం దవ్యవస్థ చిరకాలమునుండి యనుభూతమగుచున్నది. ఎట్లన ?
 శాస్త్రము లాతేయని కొందఱుందురు. "అంగాని వేదా శ్వత్వారో
 మీమాంసా న్యాయవిస్తరః | పురాణం ధర్మశాస్త్రంచ విద్యా హ్యేతా
 శ్చతుర్దశ" అను నార్యోక్తినిబట్టి శాస్త్రములు పదునాలుగని మరి
 కొందఱు. ఆయుర్వేద ధనుర్వేద గాంధర్వవేద శిల్పవేదనామకము
 లగు నుపవేదములను గూడ వై పదునాలుగింటితోగలిపి పదునెనిమిది
 శాస్త్రములనుట యుక్తమని యింకకొందఱి యభిప్రాయము వార్తా
 దండనీతులను గలిపి యిరువదివిద్యలని కొందఱియాశయము. కావ్యా
 లంకార శాస్త్రమును గూడఁ గలిపినచో నిరువదియొక్క విద్యలగునని
 కావ్యాలంకార తత్త్వవేత్తల తాత్పర్యము. ఇట్లే కొందఱు శాస్త్రము
 లకు విద్యలకుఁ గళలకుఁ బరస్పరభేదము సంగీకరించుచున్నారు. శాస్త్ర
 ములకు విద్యలకు సభేదమును, కళలకుఁ బార్థక్యమును గొందఱొప్పు
 చున్నారు. అన్నిటికి నైక్యమును ముఖ్యముగఁ గొన్నింటికి నౌపచారిక
 ముగఁ గొన్నిటికిని శాస్త్రవ్యవహారమును విమర్శకు లభిలషించు
 చున్నారు. మొత్తముపైని శాస్త్ర సంఖ్యాన మనాదిసిద్ధమగునొక నిశ్చ
 యముననుసరించి యుండలేదని దీనివలన స్పష్టమగుచున్నది. అందుచే
 న్నిట్టి యభిప్రాయభేదములకంటె శాస్త్రము లసంతములనుట సముచి
 తము "అసంతా వై వేదా" అను సభియుక్తోక్తివలె "అసంతానివై
 శాస్త్రాణి" అను సభియుక్తోక్తినిఁగూడ సంగీకరింపవలయును.

3. సాహిత్య పదార్థము.

ఇట్లు శాస్త్రులక్షణాదులను సంగ్రహముగఁ బరిశీలించిన పిదపఁ బ్రకృతమున సాహిత్యమునకు శాస్త్రత్వము కలదా? లేదా? యను విషయమును జచ్చించుటకుముందు సాహిత్యపదార్థమును గొంతవఱకు విచారించవలసియున్నది. సహితశబ్దముకంటె భావార్థమున ప్యజ్ఞోత్పత్తయముతో సాహిత్యశబ్ద మేర్పడుచున్నది. సహితశబ్దమునకు సంయుతములని (కలిసియున్నవి) యర్థము. కానఁ బరస్పరము కలిసి యున్న పదార్థములభావము (అనఁగా కలయిక) సాహిత్యమని సామాన్యముగ వ్యాకరణానుసారీయగు వ్యుత్పత్త్యర్థము లభించును. ఈసాహిత్యపదమును “పంచమీ సాహిత్యవిద్యా” ఇత్యాదివాక్యములచే రాజశేఖరాదులు మొదట నలంకారశాస్త్రపరముగ నుపయోగించిరి. క్రమముగ రుద్రయ్యక విశ్వనాథాది విరచితములగు సాహిత్యమిమాంసా సాహిత్యదర్పణాది గ్రంథములవలన నీసాహిత్యపదము కావ్యకురముగ నలంకార శాస్త్రపరముగను లోకమునఁ బ్రసిద్ధిని వడసెను. దీనికిఁ గారణ మిదియై యుండవచ్చును:— ప్రాచీనాలంకారికాగ్రేసరులగు భామహాదులు “శబ్దార్థాసహితౌ కావ్య”మృని కావ్యలక్షణము సంగీకరించిరి. పిదపఁ గొంతకాలమున కానంద వర్ధనాచార్యులు మహాసంరంభముతో విలక్షణమగు కావ్యాత్మను స్థాపించినను శబ్దార్థములకుఁ గావ్యశరీరత్వమును ద్రోసివేయలేదు. మమ్మటాద్యాలంకారి కాచార్యులందఱు దీనినే యనుసరించిరి. కానఁ గావ్యపదమునకు సామాన్యముగ శబ్దార్థము లనియర్థము “నను శబ్దార్థౌ కావ్యమ్” మొదలగు కావ్యానుశాసకుల సంవాదము లీవిషయమునఁ బెక్కులుకలవు. శబ్దార్థములు (పరస్పరాఽవియుక్తములు) శబ్దమునువిడిచి యర్థము నర్థమునువిడిచి శబ్దమును నుండవని యభిప్రాయము. కావుననే కవికులపతి కాళిదాసు పార్వతీపరమేశ్వరులను శబ్దార్థములతోఁ జూల్చెను. లోకమున నేభాష

యైన నేసంభాషణమైన గొనికే వ్యవహారమైనను శబ్దార్థములను విడిచి ప్రతిష్ఠనుఁ బొందఁజాలను. అందుచేతనే శబ్దార్థములకు సమప్రాధాన్యము. ఈ విషయమున “శబ్దార్థా నత్య-విరివ ద్వయం విద్వానపేక్షనే” అని మాఘుని సంవాదమున్నది. ఇట్టి పరిస్థితినిబట్టి “సహితములగు శబ్దార్థములభావము (సహిత యోః=శబ్దార్థయో రాభావః) అనఁగా సంబంధము సాహిత్య మనుతలంపుతో మొదటఁ గావ్యపరముగను గ్రమముగ శబ్దార్థస్వరూపాది నిరూపకముగు శాస్త్రపరముగను సాహిత్యపదము నుపయోగించిరి. కొంతకాలమునకదియే రూఢప్రాయమైనది. అని

సహితము లన శబ్దార్థములనియు వానిసంబంధమే సాహిత్య మనియు శాస్త్రకారు లందఱు నొప్పుకొనవచ్చును. కాని శబ్దార్థసంబంధ విషయమున మాత్ర మభిప్రాయములు భిన్నభిన్నములుగ నుండును. “పదపదార్థసంబంధము శక్తియనబడును. అయ్యది యీపదమువలన నీయర్థము నెఱుంగునది యను నీశ్వరేచ్ఛారూపము” అని నైయాయీ కుల యాశయము. “అనాదిసిద్ధ మగుబోధ హేతుత్వముశక్తి. కావుననే “ఇందియాణాం స్వవిషయే వ్వనాది ర్యోగ్యతా యథా | అనాదిరథేశ్వ బ్రహ్మణాం సంబంధో యోగ్యతా తథా” అని చెప్పబడినది.” అని వైయాకరణులయభిప్రాయము. ఇట్లే మరికొందఱు శాస్త్రకర్తలును దమ తాత్పర్యముల నీష్టద్వైషమ్యముతో నూచించిరి. ఇట నాలంకారికలు వేఱుమార్గముల ననుసరించిరి. శృంగార ప్రకాశకారుఁడగు భోజరాజు శబ్దార్థముల సంబంధమే సాహిత్యమనుచు నాసంబంధమునుఁ బ్రకటించు విధములుగ నిరూపించెను. చూడుడు:— “కింసాహిత్యం? యశ్చబ్దార్థయోస్సంబంధః | సచ ద్వాదశేథా | అభిధా, వివక్షా, తాత్పర్యం, వ్యపేక్షా, సామర్థ్యం, అన్వయః, ఏకార్థభావః, దోషహానం, గుణోపాదానం, అలంకారయోగః, రసావియోగశ్చేతి” అని ఈపండ్రెండింటికి సాహిత్యములనియే వ్యవహారము. కాని వీనిలో మొదటియెనిమిది

వ్యవహారసామాన్యసాహిత్యములనియు, గడపటివాలుగు కావ్యని
యతసాహిత్యములనియు భోజించు తలఁచెను. ఈవిశేషమును సరస్వతీ
కంఠాధరణవ్యాఖ్యాతయగు రత్నేశ్వరుడు “ధ్వనిర్వర్ణాపదం వాక్య”
మిత్యాది పథమశ్లోకవ్యాఖ్యానముచే స్పష్టపఱచెను. “తదయ మత్ర
తాత్పర్యపంక్షేపః । సాహిత్యస్వరూప నిరూపణాయ కిల నిషగ్గింధా
రంభః । సాహిత్యంచ శబ్దార్థయోగసంబంధః । తత్రశబ్ద ఏవ కథిత్యా
కాంత్యాయా మయం విభాగోద్ధ్వనిరిత్యాది । అర్థస్తు స్తంభకుంభాది
లక్షణో లోకేశాస్తేచ ప్రసిద్ధః । సంబంధః కశ్చిదనాది । సర్వస్వాయ
మానస్తు సంబంధో నాన్వయతే త్యస్థిన్నాయతతే । స చతుర్విధః ।
దోషహానం, గుణోపాదానం, అలంకారయోగః, రసాన్వయోశ్చ”
మొదలుగు వాక్యముచే భానప్రకాశకర్తృ శాదదాతనయఁడును
“ద్వాదశేధా సంబధ శబ్దస్యాస్థిస్థాయ స్పృశాహిత్య”మిత్యాదివాక్యము
లచేభానే యనువర్తించుట, మరికొందఱొలంకారికులుగూడనీయతము
నే యంచమించుగ సమ్మోచిరి. అందుచే వీరందఱియతమునఁ గావ్య
నియతిమగు రసాన్వయోగాదిరూప శబ్దార్థసంబంధము సాహిత్య
పదార్థము.

(సా వ శే ష ము).

గ్రంథ స్వీకారము.

1. శ్రీరామకృష్ణమతస్వస్థోత్సవ సంపుటము. (1948) శ్రీరామ కృష్ణమతము. (మైలాపూరు) చెన్నపురి వారిచే బ్రకటింపబడినది.

ఈ స్వస్థోత్సవ సంచిక సుందరమగు చిత్రములతోడను శ్రీరామకృష్ణ వివేకానందాది మహానీయులను గూర్చియు, వేదాంత విషయములను గూర్చియు వివిధవ్యాసములతోడను విరాజిల్లుచున్నది. సనాతనధర్మోద్ధరణము సత్యాహింసలు మొదలగు ధర్మవిషయక వ్యాసములు గలవు, దక్షిణభారతదేశమున శ్రీరామకృష్ణసేవా సంఘప్రారంభవికాసములుగూడ వివరింపబడినవి. హిందూమత ధర్మ పునరుద్ధరణమునకై శ్రీరామకృష్ణవివేకానందులఁ గూర్చిన మహాత్మ్య యత్నములును, వారిమతప్రచారమును పవిత్రజీవితములును దెలియని హౌందవు లుండుట యును. కేవల మతవిషయముననేగాక విద్యా పోషణము తామనివారణము మొదలగు సాంఘిక విషయములందును శ్రీరామకృష్ణమతమువా రొనర్చుచున్న దేశసేవ ప్రశంసనీయము.

మెల 2-0-0.

2. కుండమాల— శ్రీబులుసు వెంకటేశ్వర్లు డి. ఏ. గారిచే రచింపబడినది. ఇది దిక్షాగుని సంస్కృతనాటకమున కాంధ్రీకరణము. కీ. శే. నడ్డాది సుబ్బారాయకవిగా రొనర్చిన యాంధ్రీకరణము రసవత్త రముగాదని పలువురు పెద్దలభిప్రాయపడుటచేతను శ్రీరాముని దివ్య చారిత్రసంకీర్తనము చేయతలంపుతోడను గ్రంథకర్త లీ నాటకము ననువదించిరి. పీఠికలో దిక్షాగుని కాలనిర్ణయము కుండమాలా ప్రకృతి భవభూతి విరచితోత్తర రామచరితతోఁగల పోలికలు వైషమ్యములు వివరింపబడినవి. కుండమాలలో వైశిష్ట్య నిరూపణమునకై భవభూతిరచనమునుగూర్చి పీఠికలో వ్రాయబడిన విషయములు సహృదయరంజకములు కాఁజాలవు. అదెట్లున్నను దిక్షాగుని కృతి యత్యుష్టమైన దనుట నిర్వివాదాంశము. అనువాదము మూలము ననుసరించి సులభశైలిని రచింపబడినది.

(మెల 2-0-0)

3. వివేకచూడామణి శ్రీ దర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ విరచితము.
(పద్య కావ్యము.)

“యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత ! అభ్యుత్థాన
మధర్మస్య తదాత్మానం సృజాన్యహమ్” అని శ్రీకృష్ణపరమార్థ
అర్జునునితోఁజెప్పిన చొప్పున, అధర్మము పుబలి ధర్మమున కొత్తుడు
కలుగునపుడు భగవంతుఁ డవతరించి అధర్మము నడచి ధర్మము
నుద్ధరించుచుండును. ఒకప్పుడు భారతదేశమున జైనము బౌద్ధము
సౌత్రాంతికము కాపాలికము మొదలగు మతములు పెచ్చుపెరిగి
అనాదియైన యార్షమత మంతరితమై యుండ నద్దాని నుద్ధరిం
చుటకై పరమేశ్వరుఁడు శ్రీ శంకరాచార్యస్వాములై యవతరించి
సకలవిద్యాతత్వజ్ఞత మెఱసి సర్వతంత్రస్వతంత్రులయి వ్రాసినత్రయము
నకుభాష్యములు రచించి శిష్యబృందముతో ఆసేతుశీతాచలముగ
సంచారమొనరించి పెక్కండ్ర విమతస్థుల నోడించి యెల్లయెడల
అద్వైతమతమును నెలకొలిపెను. ఆభాష్యములయందు శంకరులు పై
నుడివిన నాస్తికమతములనేకాక, పూర్వమిమాంస, సాంఖ్యము
మున్నగు మతములపైతము ఖండించిరి. కావున, ఆభాష్యములు బహు
శాస్త్రకృతశ్రీములయిన యుత్తమాధికారులకే సుబోధములగుట
మధ్య మాధికారులకై ప్రకరణగ్రంథమును, మందప్రజ్ఞుల కుపకరిం
చుటకు బహువిధస్తోత్రముచ్చయమును వెలయించిరి. ఆప్రకరణ
రత్నములలో నాయకమణి వివేకచూడామణి. గ్రంథమంతయు గురు
శిష్య సంవాదరూపమున సూక్ష్మాతిసూక్ష్మవిషయముల విస్తృతముగ
వివరించుచు, పరమపద సాధాధిరోహణమున కనువగు సోపానమార్గ
మను దగియున్నది. శంకరభగవత్పాదుల కవితారీతి వెన్నెలవలె సర్వ
లోకరంజకమయ్యును, అర్థకారవమునను భావగాంభీర్యమునను అన
న్యాదృశమయి సామాన్యులకు దురవబోధముగానుండును. అందువలన

ఈవివేకచూడామణి సరళతరమగు సంస్కృతభాషలో రచింపబడిన దయినను, ఆభాషయం దంతగా నభ్యాసములేనివారికి- ఆంధ్రులకు-అద్దములోని ముల్లవలె నందుకొన నబ్బకుండెను. నేటికి నెల్లూరుపుర వాస్తవ్యులు, అభినవతిక్కన బిరుదాంచితులు గీర్వాణాంధ్రాంధ్రాద్య నేకభాషా సాహిత్యనిష్ణాతులు బ్రహ్మశ్రీ దుర్భాసుబ్రహ్మణ్యశర్మ విద్వద్వరులు అనటిపండ్లొలిచి చేతి కందిచ్చి నెల్లూకృతిరత్నము నాంధ్రుల కనాయాసబోధ్యమగునటులు తేటతెల్లమగు మాటలతో తెలుగున ననువదించి లాంధ్రజనుల యభివాదసస్తుతుల కాస్తద మయిరి.

‘జగ మెఱిగిన బ్రాహ్మణునకు జందెం బేలా’ యన్నట్లు సకలాంధ్ర లోకసంస్తుతి పాత్రమయిన శ్రీ శర్మగారి రచనయందలి విశేషములను బ్రకాశింప నెంచుట ప్రభాకరుని గరదీపికతో, గనఁబఱుపఁ దొరకొనుటయే యగును. అయినను శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారు సుశిక్షితమగు తమవైదుష్యమునకు సుస్థిరమగు తమ యాత్మాను సంధానానుభవము తోడుపడ భగవత్పాదుల భావవైభవమును దమ యనువాదమునం దెట్లు పొందుపఱచిరో పరిశీలించు కుతూహలముతో నే నీయనువాదము నాస్థతో నామూలాగ్రముగఁ జదివెతిని. శ్రీ శర్మ గారు లలితలలితములగు తెలుగుపలుకులలో మధుర మధురములగు శంకరుల భావములను మనవాడికిఁ జబ్బనచూఱి గావించిరి. చిత్త గింపుడు:—

శ్లో. సమ్యగ్విచారత స్సిద్ధా రజ్జతత్త్వావధారణా ।

భ్రాంత్యాపిత మహాసర్పభయ దుఃఖ వినాశనీ ॥

జ. త్రాడు పామటంచు భ్రమ గొన్ననరుని యు

త్తలము వెతయుఁ బాప వలతియైన

రజ్జతత్త్వబోధ రహి విచారమునఁ గా

కన్యమునను లభ్యమగునె యెచట ?

శ్లో. దోషేణ తీవ్రో విషయః కృష్ణసర్ప విషాదపి ।

విషం నిహన్తి భోక్తారం దృష్టారం చక్షుషాప్యయమ్ ॥

౧౩. కాలసర్పవిషముకంటెను విషయంబు

కూరతరము చెడుగఁ గూర్చుటందు

విషము చంపు భోక్త, విషయంబొ కన్నులఁ

గన్నవానిఁగూడఁ గసిమసంగు ॥

పైపద్యములలో నేయొక్కపదమును మార్చినను మూలమందుఁ గలభావము కొఱవడును.

వీరు గ్రంథ మాద్యంతమును హెచ్చుతగ్గులులేక మూలమును నూటిగ ననువదించియు ఒక్కొక్కపట్టున తదుపరంజకముగ మూల భావముకుళములను వికసింపఁజేసిరి.

మచ్చున కొక్క యుదాహరణము:—

శ్లో. ఛాయాశరీరే ప్రతిబింబగాజే యత్స్వప్నదేహే హృది కల్పితాంకే ।

యథాత్మబుద్ధి స్తవ నాస్తి కాచి జీవచ్ఛరీరేచ తథైవ మాస్తు ॥

సీ. కదలినఁ గదలు చొక్కట నిల్య నిలుచుచు

నీతోడఁ బరతెంచు నీడయందు,

అతి నిర్మలం బైన యుద్దంబునను దోచు

చక్కని నీ ప్రతిచ్ఛాయ యందు

స్వప్నంబున జనించి బహువిధవ్యాపార

ముల నాచరించునిమూర్తియందు,

ఇట్లుండు నంచు నూహించుచో నీకు నె

మ్మనమునఁ బొడకట్టు తనువునందు

నే ననెడి బుద్ధి యేరితి నీకు లేదొ

యట్లే జీవచ్ఛరీరంబునందుఁగూడఁ

బొడమ కుండునుగా కహంబుద్ధి నీకు

లేకమైనను భ్రమనైన లీలనైన.

పలుతావులం దీవివ్వత్తల్లజాలు సూక్ష్మార్థ ప్రతిపాదకములగు
ఘట్టములఁ గావించిన యనువాదము వీరివేదాంత విద్యాతత్వజ్ఞతనే
కాక వీరిచిరతరానుభవమును జెప్పక చెప్పుచున్నది.

ఈపద్యమును దిలకింపుడు:—

గీ. వెలి నిరోధింపఁగ మనమ్ము కలఁకదేటు
తుది కలఁకదేటుఁ దోచుఁ బ్రహ్మమ్ముచక్క
ప్రహ్మ తుది దోష సంసారబంధ మేడలు
వెలి నిరోధంబె ముక్త్యవాప్తికి బధంబు.

నిజమయిన యనుభవముండిననే కాని విషయమంత సులభ
ముగఁ జెప్ప వలమపడదుగదా! మఱియొక యుదాహరణము:—

గీ. చదలువలె బట్టబయలులయి కదలికయును
మితియు మార్పు మలంబు వికృతియుఁ దుదయు
లేని యద్యయప్రహ్మంబు తానె స్వయము
ఇంతకంటెను బోధింప నేమి కలదు.

ఇందు ప్రహ్మతత్వము నెంతసూటిగఁ దెలిపిరో గమనించితిరిగదా.

అభినవ తిక్కనయని ప్రఖ్యాతివడసిన శ్రీ శర్మగారి రచనా
కౌశలమునుగాని సాహిత్యస్థాపక చిరుదాంచితులయిన వీరి వైదుష్య
పక్వకర్మమునుగాని నిరూపింపనెంచుట చ్యోత చర్యణమే యగును.
కాన అది యట్టెయించి యొక్కయంశమునుమాత్రము వ్రాయుదును.
అది యేదియన, క్లిష్టతమములయిన వేదాంతవిషయములను దేటు
మాటలతో స్పష్టముగాఁ దెలుపుటయందు శ్రీ శర్మగారి రచన
మడికి సింగన కవితారీతిని బుడికి పుచ్చుకొన్నదనుటయే.

దుర్బోధములయిన ప్రహ్మవిద్యా రహస్యార్థముల నాచార్య
సూక్తుల కన్యూనాతిరక్తముగ నింత సుబోధముగ ఆంధ్రీలోకమున
కందఁజేయుట యన్యుల కసాధ్యమనుట సత్యదూరము కాదేమో?
శ్రీ శర్మగారు పరిమార్థబోధకములగు నిట్టి ప్రకృష్టగ్రంథముల
రచించి లోకోపకారమును భాషాపోషణమును గావించుచుండు
నట్లు సర్వశక్తుడగు సర్వేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁగాక !

ప్రయాగ వేంకటరామశాస్త్రి.

క. హరచరణహస్తముల నూ

పురకంకణరేఖ నున్నభుజగాంకంబుల్

గర మొప్పు సరసిజంబుల

బెరసి నవబిసము ఎనఁగఁ బ్రియకరలీలన్.

క. శ్రీకారంబుల క్రిందటి

యీకారంబు లన మెఱసె నీశ్వరకర్ణ

వ్యా(కీర్ణ)కుండలీకృత

గోకర్ణమలాధిపతు లకుంతితగరిమన్.

వ. ఇవ్వినంబున విజశరీరమున కపూర్వశృంగారంబుగాఁ దగిన ఫణి
వల్లభుల ధరించి వారలందఱకును బాతాళంబు నివాసంబుగా
విసరించి యాశిత సంఘితపోషణుం డయ్యహిభూషణుం డనన్య
సామాన్యవిశేషంబునఁ దైలాసంబునకు విజయంచేసె.

క. తనరి భుజజంగమధారణ

మనఁ దగుఁజుభవుని నీల యలవడ గుణియుం

చిన వినిన వ్రాసినం ద

జనులకుఁ బారయంగ వెఱచు సర్పభయంబుల్.

• పదునొకండవలీల.

ఆ. వె. వినుడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీద

సభవుఁ డవధరించినట్టిలీల

యఖిలవండునీయ మగుచు గంగాధర

ణాహ్వాయమున నదియు సలగుచుండు.

సీ. తనకీర్తికర్పూరమునఁ జతుర్దశమహా

భువనకరండముల్ పూర్ణములుగఁ

దనప్రతాపానిలమున నన్యరాజన్య

సుభటకాననములు మూర్ఖములుగఁ

తనకీర్తికాసారమున నంగనావలో

కనమీనపోతము ల్లలితములుగఁ

దననానరవిలేజమున విద్వదుద్దామ

దార్శిన్యతిమిరముల్ దళితములుగ

౯. వె. జగతి వెలయు నుగ్రసముదగ్గ జృంభణా

రంభజయరమాకర్షోన్మచార్థ.

వృత విభాసితాసి వివిధభూషణపరి

స్ఫురితభుజుండు సగరధరణివిభుండు.

౧౦. వారక యేగుదీవులు నవక్రమహత్త్వము మీఱ నేలఁ దా

భూరనుండు మారటముభుప్రవరుండు నుబోతె నిర్మల

దారగుణానుబంధన విభాషిణీరిత చక్రవర్తితా

స్ఫారితప్రభావప్రతిసంస్తుతిలోల జగత్సమాహుడై.

౧౧. బలైడగా డక్కమలాస్తంభకరుండగు సగరుం డాత్మగతంబున

నాత్మజులు లేనిచోనికి సామ్రాజ్యంబు గలిగియుఁ బూజ్యంబుగాదు

గావున బహుతనూధవలాధంబుగాఁ బరమేశ్వరు గుఱియించి

తపాబాచరించి సంతానండు నగుదునని యూహించి తత్పరత

సన్నాహించి యుచితపదివన్ద్యస్త కార్యభారుండును విస్మయపరి

వారుండును నగుచు మహిషీర్షయ సహితంబుగాఁ దుహిన మహీ

ధరంబుకొన కరిగి పావనస్థంబున నిలిచి తీవ్రతర వ్రతచర్యా

ధుర్యభావంబున ననేకకాలంబు తనంబు సేయుచుండఁగను.

౧౨. కటిమండలంబునఁ గనుపట్టు కరిచర్మ

మలఁతి చీకటితోడఁ జెలిమిసేయఁ

గరళూలమున మీఱు ఘనధార లూఱును

బాయక ధగధగ ప్రభలసేనఁ

గర్జనంగతభుజంగములు మస్తకమందు

మణు లరుణాబ్జగుంభములఁ జూడఁ

దలమీఁద నెలకొన్న నెల రెండు కొమ్ములఁ

జాలుచు నమృతంబు జాలువాట

వచ్చి సన్నిధిచేసెను వరదయార్చి

భావమున సవ్యసంధరాపాలుసకఃను

పదయుగప్రణామిషక్త భక్తహాక

శోకహరణప్రతాపభాసుగుండు హరుఁడు

ఆ. వె. అట వహీపతియు నా సా జగత్ప్రతిభుఁడై

సతులతోడఁ గూడఁ జూచి మ్రోక్కె-

యుచితసరణి హస్తయుగచి హలస్థలిఁ

దేహగుపతిచి యభినుతింఁ దొంగెగ

కవిరాజవిరాజితము.

జయవరదాయక సర్వవిధానుక సంఘమనాయక సాంధ్యశుభా

శ్రయగుణపోషణ సాధ్వసశోషణ సంఘితోషణ జన్మమహా

భయవినివారణ పాతకహరణ భక్తిజ్యోతిసు భాగ్యకళా

శ్రయకనిరీక్షణ రాక్షసనిరీక్షణ భావజనహర రాజధరా ||

శరణమనామయ సారదయామయ సంఘతభూమ యశశ్వయశం

మరుదదిగుత్తర మాననిరంతర మంగళకాంతర చూనససం

చరణమనోహర సత్యజయా హర సత్పరణామ రసావహతా

పరిణతభూషణ పాతకదూషణ భంగిషమాషణ ఫాలదృశ !

వ. అనుచు వినుతించిన శివుఁడతని నానరించి కోరికయేమి యనవుండు

బ్రజాభర్త పునః ప్రణామంబులపి, దేవ భవత్రప్రసాదంబున నాకుఁ

గుమారు లనేకులు గలుగవలయు ననవుండు, నయ్యుమాధవుండు

సగరుతోడ నీభార్యలిద్దఱిలోన నొక తెకు వంశకరుండగు సుతుం

డొక్కరుండును వేఱయొక్కతెకు నవకృపరాకృతులగు పుత్రుల
లఱువదివేపురునుం బుట్టుదురు; పొమ్మని యనుజ్ఞయిచ్చిన సవరి
వారుండై రజతాచలంబునకు విజయంచేసె; కిక్కడ మహిషాలుం
డునుం గళత్రద్వయంబుతోడ రా నాత్మనగరంబున కరిగి యుండు
సమయంబున

చ. అల వడ దోచె సంగముల నాననము ల్వెల్లవెల్ల బాతె న
క్షులు వెడవాడజొచ్చె గడుకోకిల లీరికలెత్తె జన్మము
క్కుల హరినీలరుచి కుంభములం గనుపట్టె నాశరా
తలవతి భార్యలిద్దఱకు హృదకౌతుక ముల్లసిల్లంగన్.

క. ఆయబలలో సంతట

నాయలేమును మిగుల నలము నగునానుగపుం
గాయ జనించెను నొక శెకు
హేయపడుచు బ్రజలు ఎగవ సీశ్వరుమాయన్.

క. అంతటలోనన రెండవ

కాంతయు నిజతేజమునఁ బ్రకామగతి న్నాభి
స్వంతుని నెనసినసద్గణ
వంతుని నొకసుతునిఁ గనియె పారిని నేడ్కన్.

వ. ఇట్లు దనభార్యలవలన నలాబూఫలంబునుం గుమారుండును నుద్భ
వించుట దాదులవలన నిని తఱుంగసి భేదమోదంబులు మనంబునం
బెనంగొన గొడుకున కభిరామంబుగా ననమంజసనామంబుగావించి
యనంతరంబ కింకరులం గాంచి వప్తిసహస్ర సంఖ్యాకంబులగునంద
నానీకంబు గలుగు ననుచు శివుండు గృహనిచ్చినవరంబు వృథపుచ్చిన
వదరు పుట్టిన యది; యిట్టిది మనకేటికి హిష్కరించి రండను
సమయంబున

- క. మోహరయమ్మునఁ బలికితి
వోహో యవనీశ నలవ దుడుగుము దగదీ
సాహస మమోఘఫలదం
బాహరునానతి నిరర్థ మగునే తలఁపన్.
- క. ఈవదరు కాయలోనివి
కేవలబీజములు పుచ్చి ఘృతకుండికలన్
వేవేగ వేటువేటుగ
నీవేశయ యునుపఁ బనుపు మెలమి న్నపాలా !
- క. అరుదుగ నందు జనింతురు
వరుసన నీకర్కవంశవర యటువదివే
పురు నందనులు రణాంగణ
పరుషపరాక్రములు దీర్ఘబాహుపఁఘుల్.
- వ. మఱియు నీయటువది వేపురకును నేక కాలగబ మృత్యుభయంబు
నొదవ నసమంజసుఁడు వంశకరుఁడు గాఁగలండని యాకాశసర
స్వతి దేటపడం బలికిన విని సగరిండును దదుక్తభంగి నంగీకరించి
వెక్కిండుపుత్రులం బడసె; గొంత కాలంబునకు నంశువుంతుఁడను
పేర నసంజనునకుఁ గుమారుండు వొడమె ననంతరసమయంబున
- క. వెన వెఱివట్టి యంతయుఁ
గొసరక పురదేశజనులకున్ బహుతరసా
ధ్వసముగ మెలంగఁగా న
య్యసమంజసు రాజు విడిచి యవనికిఁ బాపెన్.
- గీ. ఇట్లు నిష్కంఠకంబుగ నేపు మిగిలి
జగతి నిమ్ముగ నేలుచు సగరవిభుఁడు
దివుట నశ్వమేధమ్మును సవసమునకు
దీక్షఁ గావించియుండి యుదీర్ఘమహిమ.

- ఉ. యాగతురంగరక్ష కోట కావసుధేశుడు వేడ్కతోడ దే
జోగరిమాసద్వక్షము నజప్రముఖాస్త్రిదురీక్షముం జయా
భాగగుణావతంసముఁ బ్రభూతకఠోరయశఃప్రశంసమున్
సాగరజాతముం బనిచె షష్టిసహస్రగణప్రణీతమున్.
- మ. నియమాశ్వంబును వెంట నేమరక పూన్నిమ్మించి యాసాగరో
చ్చయము స్సంగడి నేగె విశ్వధరణీసంచార కారంభమ
ర్షయ నానారదదంతిరాజి సుభట వ్రాతప్రమాణంబుగన్
వియదాశాంతర మంతయుం బ్రతిరవావిహారు ఘోరంబునన్.
- వ. అంత నిందుగ్గుడు సగరు మహాత్త్వంబు సహింపక మాయాబలంబున
మఖహయంబుగొని పాతాళంబునగ గపిలముని యాశ్రమస్థానం
బునఁ గట్టి యరిగె; నట్టిసమయంబున
- ఉ. అశ్వముఁ జూడఁ గానక ధయంపడి యాసగరాత్మనందను
ల్నిశ్వసనావలి న్వదననీరజము ల్లమలంగ మొత్తమై
యాశ్వచరూపయానముల నక్కడి కక్కడి కేగి రేగి యీ
విశ్వవసుంధరాస్థలి గవేషణచేసి పెక్కుభంగులన్.
- క. ఇల నిట్లు లరసి యాహాయ
తిలకము చూడ గనలేక దివమునకు రయో
జ్వలగతులఁ జనియు నచటం
గలయ వెదకి లేకయున్నఁ గ్రీమృతి యలఁతన్.
- వ. మధ్యభువనంబునకు వచ్చి యంతకమున్న యగస్త్యనిచేతం గ్రోలం
బడి యవనీరంబగు నభిం జొచ్చి యదియంతయుం గొచ్చి తదీయ
ద్వారంబున భుజంగారంబునకుఁ జని యక్కడ నొక్కయెడ
- క. కనిరా సాగరులొక్కట
మునినాయకు రూఢదృఢసముద్గతలీలా
కనవర జ్వాలావీక్షణు?
ఘనలంబజటాకలాపకపిలుం గపిలున్.

ఆ. వె. అంత నలనివెనుక ననుకమ పాదప

స్కంధశాఖఁ దగులఁ గట్టినట్టి

మఖహయంబుఁ జూచి మనమున లేచిన

యలుక నిఘరాత్ము లగుచుఁ గవిసి.

వ. అత్తాపసోత్తముంబట్టి యశ్యచోర ! యింక్కెడ వోయె దనుచు
సనేకరూపంబులఁ గలుగు గర్జనాలాపంబులను దండించిన నతండు
దనకు నొదవినయకారణనిందకుఁ గలకటంపడి ఘృతపతహు
తవహుండునుంబోలె మండుచు రోషారుణాంతభీషణంబులగు

వీక్షణంబులు దెఱచిన.

శా. కల్పాంతానసర ప్రవూర్ణ సముదగ్రవ్యగ్ర వహ్నిచ్ఛటా
కల్పకాగముతోడ విశ్వహరిదాకారాంతర చ్ఛాదనా
కల్పప్రక్రియఁ దద్విలోకముల సాక్షాదభంగి దీపించి య
స్వల్పజ్వాలలఁ బేల్చె నొక్క యనలం బాసాగరప్రాతమున్.

వ. ఇట్లమ్మనీశ్వరు కోపానలంబున వారలందఱు మృందిపోయిన,
ద్రత్రామం బంతయు నారదువలన విని సగరుండును విచారమూఢతం
గొంతతడవు నీచి తేనకుదాన తెలిసి తనమనుమని సంశుమంతునిం
బిలిచి మఖహయంబు తేకంబుచిన నరిగి యతండును గపిలమునిం
బ్రసన్నతాసనాధుంగా నలవఱించి యున్నయెడ.

మ. ఆతని యాగమ్భాము రయంబున నమ్ముని బుద్ధిఁ గాంచెయ
స్వీతదయామతి స్థయముచిచ్చి భవత్పితృవర్గనాకథా
మాతతలీల దేవనది నాసగరాదులమీఁదఁ బాఱఁ బ్ర
ఖ్యాతముగాఁగ నీసుతుండు గాంచుఁ జూచి యసిపల్కి పంచినన్.

ఆ. వె. అంశుమంతుఁ డప్పు డానన మమరంగ

మునిపుపాద కమలములకు నెరఁగి

హయముఁగొనుచుఁ గదలి యవనిమిఁదికి వచ్చి

తాత కెఱుఁగఁజెప్పెఁ దత్కృమంబు.

వ. అట సగరుండును గృతార్థుండగుచు నంశుమంతుని రాజ్యభారధు
రంధరుంజేసి వనవాసయయ్యె; ఆతండు దిలీపుండను మహాప్రతా
పుం బడసి తనదురాజసిరికి బట్టింబుగట్టిన ననంతరసమయంబున

ఆ. వె. ఆ దిలీపరామమేదిసీధర్మకు

నుదయగుండెఁ నా నుదీర్ణఘనుఁడు

దివ్యగమననిపుణ దృఢమహారథుఁగు భ

గీరథుండు జనమనోరథుఁడు.

ఉ. ఆరవివంశ వల్లభుఁ డుదగ్గఁ నుర్వర నేలె నిర్మల

స్ఫారయశంబు దిక్కులకుఁ బాయనిచ దశచర్మగా మహా

దారనిరూఢి దీనుల కుదాత్తనిధానముగా సమల్లస

ద్వీరగుణంబు శత్రులకు దేవపురీషథ దర్శనంబుగన్.

వ. అట్లనన్యసామాన్యచరిత్ర భేదనంబునఁ బజాపాలనంబుసేయుచు భగీ
రథుండు వృద్ధసచినవర్గంబువలనఁ గలిగి కోపానలశిఖిలఁ దమ
తాతలగు సగరులు గముకుఁయును, వారలకు నాశగంగా
సఘానయనంబున నాకలోకసుఖంబు గలుగుననియమ్ముని యంశు
మంతునితోడఁ బలుకుటయు విని యాత్మగతంబున.

ఉ. పంకజగర్భిని హృదయ పంకజపీఠికమిఁదనిల్చి యా

తంకవిదూర తత్పరత దంకక కొల్పిన నాత్మమెచ్చి నా

వంకఁ బ్రసన్నభావ మొదవన్ దయసేయఁడె గంగనేల నా

కింక విచారమున్ దపము నేడైఱఁ జల్పెదనంచ నేపునన్.

క. రాజ్య మహాధరమంతయుఁ

బూజ్యాన్వయ సచివహితము గాఁజేసి జగ

త్ప్రాజ్యశతాంగ మదావళ

వ్యాజ్యాదుల నిల్చి పుర మవారణ వెడలెన్.

వ. ఇట్లు వెడలి యొక్కరుండును హిమవన్నగంబున కరిగి సిద్ధమునీంద్ర
విరచితసంభావనం బగు నొక్కతపోవనంబున నిలిచి క్రమంబునఁ
గందమూలఫలపర్ణజలపవనంబులు కొండొక కాలంబు నడిపి యనం
తరంబ నిరాహార నిష్ఠుండును నిరంతరప్రణవమంత్ర జపగరిష్ఠుం
డును నగుచు విరించిగుఱించి బహుసహస్రవత్సరంబులు తపంబు
నేయుకాలంబున

సీ. ఆమ్నాయరాజకీరామలారామంబు

భారతీసుందరీ ప్రాణవిభుఁడు

హృద్యానవద్యోత విద్యాలవాలంబు

హఃనాభివారిరుహోగవిభుఁడు

రాజసందర్భ విభ్రమవిధానానంబు

హంససనాథ ప్రయాణరతుఁడు

లాహిత మహాఖ్యా కళాన్వితధారంబు ?

సర్వనిర్మాణ ప్రశస్త్యునుఁడు

గీ. రమణఁ జనుడెంచి యా భగీరథవృషాల

మణికి సన్నిధిఁజేసె నిర్మలదయార్ద్ర

భావుఁ డనుపమవినుతప్రభావుఁ డతులి

తాఘసంశాసనుండు పద్మాసనుండు.

క. ఆనలువచరణములకు

న్వే నలువగు భక్తి మౌక్తికి వితతానంద

శ్రీ ససమానముగాఁ దన

మానస మలరంగ నుతించె మానవపతియున్.

వ. అనంతరంబ బ్రహ్మదేవునితోడ దేవా! దేవర తోడ నాకుం బ్రస
న్నుండవేని మత్పితరులగు సగరులకు దుర్దమస్వర్గపదసమారోహణ
సోపానపరంపరాయమాన తరంగయగునట్లుగా గంగ నవధరింపు;

మిలాతలమునకుం గొని చనియెను; మీ ప్రసాదంబున ననశ్వర
యశంబుగనిమ్ము; నీదయ నని విన్నవించిన భగీరథు నాదరించి
విశ్వసృజం డిట్లనియె

క. క్షీణనాయక యాయభిమత

మతిదుష్కర మితరజచుల కయ్యెడు నెటు నీ

కతులతః శ్చరణంబున

కతమున నావలన బడ మాగా సుకర మగున్.

శా మల్లోకంబున నండి గంగ యిటు సాహర్ష్యంబున స్వచ్ఛుచోఁ
గల్గొలపభవన్మహాపత- స్సాధుచాహర్తచే
నెల్లంబోవు గరింగి యద్భుతముగా విశ్వోభరాచక్రము
ద్యట్లల హరువేడు జూటమనయి దాఁగం దదుద్రేకమున్.

వ. ఇట్లు నిరుపద్రవంబుగా గంగ నిన్నుచురించి ధోత్రికి వచ్చు దత్త
కారంబున కుత్సాహము చేయు మని పనికి వారిజసూతి యదృచ్ఛా
గమనంబున నడిగె; నట భగీరథుడును జవిత్రామల శరయందును
సదాచారభరితోపదేశుడును బంచాక్షరీనుంత్ర జపానక్తభావుం
డును సగుచు సితాంతభంగిఁ దపంబునకుఁ గడంగి,

మ. భవుఁ బూజించు భుజంగమాభరణునిం శ్రార్థించు దాక్షాయణీ
ధవు వర్ణించుఁ బినాకచాపధరునిం దర్శించు నానందసిం
ధువుఁ గాంచు లలాటలోచనుని సంతోషించు నాదిస్వయం
భువుఁ బాలించు నిరంతరంబుఁ దగ నా భూనాథుఁ డుండునన్.

వ. ఇట్లతరసాధారణత్వదూరంబుగా శాంకిరవ్రతాచారంబు నడు
పుచు ధారాధరసీరంధ్రముక్త ధారాసంపాత కంపావహంబులగు
నవాంబుల బట్టబయిటనుండియు, శీతావమస్పర్శ హిమాలయతుషా
రసహస్రచూర సమీరభయంకరింబులగు వాసరంబులఁ గుత్తుక
బంటి నీళ్లలోపలం జొచ్చియు, సంస్కరణమాత్రభయప్రదానపాత్ర

చండతర చండకర దుస్సహితపంబులగు దినంబుల నాలుగునగుల
నడుమ నిల్చియు దుష్టరితకళ్ళరణుబునఁ గాలుంబు నడపుచున్న
యెడ

సీ. ఏవేల్పు మొలగంట లెల్ల నేల్పులకును

దలపంగ భయదప్రవాత లయ్యె

నేదేవు మెడహార మెల్లయుర్వకును

బరగ నపూర్వసంభర్తమయ్యె

నేదేవు నుదిటిమా వెల్లయ్యములకుఁ

నరయఁ బ్రహాసనదార్థమయ్యె

నేదేవు సిరసుపూ వెల్లలోకములకు

బరగ నానంద స్వభావమయ్యె

ఆ. వె. అట్టిదేవుఁ డభవుఁ డవ్యయుఁ డమ్మహీ

నాథులపములకు మనంబులోనఁ

జాల నలరి వచ్చుఁ గైలాసశైలంబు

నందు నుండు ప్రళయభు లగ్గిగొలువ.

వ. ఇట్లు చనువెంచి సాక్షాత్కరించి భగీరథ ! భవదీయతపంబునకు
మెచ్చితి వరంబు జేప మనమ్రంబు నతండును డెందంబున విస్త
యానఁ దంబులు వొడవ జగన్నాయకు నడుగులకుఁ బ్రణతిసలిపి
కృతాంజలియై

మ. పరహంస ప్రథమానసంజ్ఞ తిలకింపంగా సదానంద వి
ష్ణురణోదంతి చిదాత్మకంబగుచు సుంచుం గుందు రాకుండ
సుస్థిరకూటస్థితోడఁ బావన మహత్త్రేజంబున స్మిలుచుం
బరగుం దాపక తత్త్వభావము శివా! భవ్యావ్యయప్రాభవా !

ఉ. వేలతరంబుపాదముల వేలతరంబు భుజార్థంబునన్
వేలతుంబు వక్త్రముల వేలతరంబు నిరీక్షణంబులన్

వేలతరంబు మస్తముల వేలతరంబు నిజాహ్వాయంబులన్
వేలతరంబు రూపముల నీ పురుషత్వము నించు నీశ్వరా !

శా. లోకంబుల్ దగఁ గావఁ బోవ నణఁప స్తోలక్రియాభంగి నీ
వా కంజాసన విష్ణురుద్రు లనునాఖ్య న్మాటఁ ద త్తద్గుణ
స్వీకారం బెసలార భిన్నసరణిం జెన్నారీయు నివృప్తు బా
హ్యకారంబున నుండు దొక్కఁడవ సోమా ! సోమచూడామణి.

వ. అని పెక్కుభంగులఁ బ్రస్తుతించి దేవా ! దేవర నావలనఁ బ్రస
న్నుండవుగావున నేను వెఱవక యొక్కవిన్నపంబు సేయుదు నవధ
రింపు; మస్తత్పితరులగు సాగరులకు సాధ్యనాకసిద్ధ్యర్థంబుగా గంగా
ప్రవాహంబు ధరణికిం దే నుత్సహించినాఁడఁ దత్పతన వేగంబున
భూభాగంబు గరిగి వెల్లిం బోకయుండ నమ్రహానదికి దిగ్గునప్పుడు
విడిదలపట్టుగా భవజ్జటాభరంబున నిలిపి నన్నుఁ జరితార్థుంజేయవే
యనుచుం గ్రమ్మఁ బ్రణతుండగుటయు శివుఁ డాదరంబున,

చ. వినుము నరేంద్రచంద్ర! నను వేడిన యర్థమ యిచ్చితిం గరం
బనుపమితంబుగాఁగ నట నంబుజగర్భకమండులుస్థలం
బున నెలకొన్నగంగ నతిపుణ్యగుణ ప్రకటానిషంగ నిం
పెనయఁగఁ దెమ్ము వచ్చునెడ నేఁదల నించెదఁ దత్రవాహమున్.

క. అని యాన తిచ్చి యిట్లా

తనిఁ గడు ధన్యాత్ముఁజేసి తనయిరుదేసల

న్మనుమిడి ప్రమథులు గొలువఁగ

వినుతసరణి మరలి. హఠఁడు విజయంచేసెన్.

వ. అంత నిక్కడ భగీరథమహీధవుండును శివుండు దనతోడ నవధ
రించిన సరణి విరించికి సముచితంబుగా విన్నవించిన నతం డాత్మక
మండలి నున్న దేవనది దనుకాకారంబునఁ దన్మూలికాలాలిత
ద్వారంబున వెలువఱచిన నాగంగ యతివినయాంతరంగయగు ను
మూర్తి. ం దత్పాదకమలంబులకుఁ బ్రణామంబునోపి యిట్లనియె.

ఉ. లోలతనీకమండలములోపల నిమ్మల నున్ననన్ను నేఁ
డేల దయారసామృతనిహీనత వ్యాడఁజేసి తీక్రియ
నేలగు నీ సకాశమున నిల్వక పాయఁగ జాలఁ గావలెం
జాలప్రసాదమొప్పు నఘ సంచయశాసన పంకజాసనా !

క. అనుటయు నాయమరాపగ
ననుకంపాసంపదలకు నాకరమగులో
చనయుగళంబులఁ జూచుచు
వనరుహసంభవుఁడు భక్త నరదుఁడు వలికెన్.

వ. విను మిప్పుడు నిన్ను వెడలించుటకు నొందుగతంబులేదు; త్రిభు
వన విహితంబగు పని వసుపం దలంచితి; నది యెట్టిదనిన భగీరథుం
డను మహీనరుండు దనపితరులగు సాగరులు పాతాళంబునం గపిలు
కోపశిఖాజ్వాలంబుల నెఱసి పుణ్యలోకంబులం గానక బహుళశోకం
బున మఱుఁగుట విని తత్స్వర్గమనంబునకు భవదాగమనంబు గార
ణంబని నన్నుఁగొఱిచి తడంబు గావించినవాఁడు గావున నతనికిఁ
బ్రియంబుగా నవని కవతరింపుము

క. భవదవరోహణవేశను
శివదేవుఁడు దాల్చు నిన్నుఁ జిత్రముగ జటా
టవి నండు ముండు మందల
నవిరళగతిఁ గొంతిభేక మారఁగ నబలా.

క. దివి మందాకినియును నీ
భువి భాగీరథియు నురగభువనంబున భో
గవతియు ననఁగా మఱి యును
వివిధవిశేషాహ్వాయముల వెలయుము గంగా !

వ. అని యీక్రమంబునం చెలియబలికి యొడంబునచి యజుండు వీడు
కొల్పుటయుఁ దదాజ్ఞాపనంబునకు మాఱుపలుక వెఱచి యన్నదీ

మణి యెట్టకేలకు నియ్యకొని యతని వలగొని యక్కడఁ గదలి
వచ్చి శివుండు దన ప్రవాహభరంబు గపగ్ధాంతరంబున ధరియింపం
బూనుట దలంచి కలుషించి యాత్మగతంబున

మ. వికచాంతర్భహిరుజ్వలన్మహిమ నీశ్వప్రపంచంబును
ప్రకటార స్వయింప నన్ను దన యల్పంబైన జూటంబునన్
సుకరప్రక్రియఁ బూని శంభు డటఁదాల్చుం జూత మాచంద మే
ల కపర్దిత్వము గల్గునే యతని యాలాపంబులం దాహహా !

క. ధరియించుఁ గాక యింకను
గౌరీరమణుండు నాదు ఘనఘనపుష్ప
వ్యారూఢగాఢలహరీ
ప్రారంభవిశుంభదోషు పటుఘాతములన్.

గీ. భయమిహి ప్రవాహరయ మఁ బౌతాళ
లిలము సొచ్చి భీమ శైలి శూలిఁ
జక్కువఱితు ననుచు గ్రక్కిన జలమయాం
గము ధరించి గంగ గన్వయించె.

వ. ఇట్లు తనరూపం బర్చిత లస్యసిరీమాన నిష్ప్రతీపం బగుచుండ
నఖండ రయప్రళయ జగద్భూత త సంతత చలాచల కులాచల
సందోహ సందేహ ధామంబులును, సమద్దండ తాండవారంభ
సంరంభ ప్రసాదిత భూతిరాభిషయశోభిత భుజగకుండల భుజదండ
సంకాశంబులును, సహోలోక సవనకులభారవహకుదుఃకలాపాప
హర పావన స్నానవిధానమంగతాంబు పరిలుతల్పణి పరిసరాయ
మాన ధారాతీఘోరింబులును, రభస ప్రభస నిర్వర్త నోద్వర్తన
వ్యక్తవ్యక్తమక్తాళకచ్చాయాచ్చటాస్ఫార డిండిరధవళిమప్రసర
న్యాత్రే సజ్జగిమాన భీశభాన దళిదళ భాగంబులును, సీరంత గాఢ
పరస్పరఘట్టన స్పృష్టదృష్టాదృభ్రతోద్భూత జలశకల చ్చటుల స్వగ్రసన

జాగ్రత్కపలాయమాన తారకా నికాయంబులును, నతిసమగ్ర
 పరంపరాభంగి సమగ్రీకారకలారంగంబులును ననం దనరుతరంగం
 బులు గలిగి, మఱియు భారతీపతిభాషితంబునుం బోలె సర్వతో
 ముఖసలలితంబును, విర క్తపురుష మానసంబునుంబోలె దశాలంఘి
 సజంఘాలంబును, పర్వాకాల సరోవరంబునుంబోలె సంతరంగపుష్క
 రంబును, రసాతలంబునుంబోలె బల్లవిత జిహ్వోగమనస్ఫురణంబును
 నింద్రజాలవిద్యాకల్పంబునుంబోలె బహుళభ్రమ సంజనితధురీ
 ణంబును, పసుంధిరామండలంబునుంబోలె నాకలితానంతప్రవాహ
 విజృంభణంబును, బాణతనూభవమనోహరంబునుంబోలె ననిరుద్ధ
 వ్యాపార కృతాయోగంబును నై ఘనంబైన వేగంబున మెఱయు
 చుండి, నిలుపునాలక విరుగంబడియు, వెలితివడని యుబ్బుకలిమిం
 గ్రాలుచు నొక్క తెల్లగాఁ బ్రబలియుఁ, బలచాయలం జూపుచు
 నక్కడక్కడంజెదరఁబఱచి నొక్కమొగిఁ బొడమఁజూగుచు మీఁది
 మీఁదన మెఱసి నిగుడియు, నగ్గలంపులోతున మీఱుచుఁ జదల
 కతలంగడలుకొనియు, మేర యెఱుకవడక నిక్కుచు గాడంబట్టగుట
 గల్గియు, కొండలకందని సరణింజరించుచుఁ జాల మెత్తనిపగిది నభు
 వ్రమిగులియుఁ, గడమవడక పరుసందసమునఁ దుదిముట్టుచు విచ్చి
 విచ్చి వెల్లివిరిసియున్నెడ తెగిని పెక్కువం బ్రకటించుచుఁ, గరంబు
 విస్మయకరంబుగా నభిరామశృంగారంబుతోడ నమ్మహానది జగ
 త్సంహారంబునకుఁ గడంగునట్లు వచ్చు సమయంబున

గీ. అమర గణవల్లభాది దేవాధిపతులు,
 దివిజమునీవర్గములు దేట తెల్లగాగ
 సంతరితౌపగాబలో దగ్గర
 కలన మంతయు నాత్మలోఁ దెలిసి యపుడు.

సీ. అధిక నిరూఢతఁ దనరువ ర్తనములు

రయచిత్రగతి లనద్రభములుగను

నెఱయ పెక్కువతోడ నిక్కుతరంగము

లతులితాంకుశభీత హస్తములుగను

బవనాహతులఁ దెగి పడుజలశకలముల్

శంతపుగుఱ్ఱాల పంజుగాఁగ

మునుముట్ట ముంగిలి మొనగట్టు సింధువు

లెలగోలు నడుచు కల్బలములుగను

గీ. నిగుడి దాడిగా మందాకినినితాంత

భయదవాహిని యిటవచ్చె ప్రభమలీలఁ

దనదు దుర్వారవేగ ప్రతాపమొప్పు

నింక నెవ్వారు హరియింతు రీకృమంబు.

క. తడసిన కర్ణము దప్పుం

దడయక యీ దుస్తరాపదం బావుచు ను

గ్గడువున మనములఁ గావఁగ

మృతఁ డొకరుడగక వేఱ మేరలు గలవే.

క. ఆశదలు నొందురావుల

నేపటకుండంగ విశ్వ మంతయు గరుణం

బ్రాపగుచు మను నెవ్వరు

నోపరు వెలుపలనులోన నుగ్మిండు దక్కన్.

వ. అను తలంపుల నా జగన్నాథు చరణంబులు దలంచుచు వెల్లదనం

బులు మొగంబులఁ గడలుకొని భువనంబులకు భద్రంబుగా రుద్ర

సూక్తంబులు జపించుచుండి రట్టియెడఁ నాగంగదర్శనంపద

యును సురాసురాదులదీనావిధియును దివ్యచిత్తంబున నెఱింగిన

సర్వజ్ఞుడు నగవును గరుణయు నాత్మక బెనఁగొన నాశుణంబయదం

చితప్రభావంబున,

శ్రీ

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు, కాకినాడ.

వ్యయ నామ సంవత్సరము

(1946—47)

ఆయ వ్యయ పట్టిక.

వ్యయ నామ సంవత్సరము.

1946—47.

ఆ య ము.

1. సవత్సర ప్రారంభమున నిలువగత ఆడిట్ రిపోర్టు ప్రకారము

2. వడ్డీ

(a) శ్రీ వెంకటగిరి మహారాజావారు ఇచ్చిన

గవర్నమెంటు పత్రముమీద 6 నెలలకు;

వచ్చిన వడ్డీ జూలై 1946 సం॥లో 175-0-0. } 325- 0- 0

తిరిగి 6 నెలలకు 18-3-47 న 150- 0- 0 }

(b) సెప్టెంబరు 1946 సం॥లో 3½% to 3% లోన్ బాండ్సుకు

మార్చినప్పుడు వచ్చిన వడ్డీ ముదరాబాపతు. 73- 14- 0

(c) శ్రీ బాబ్బిలి మహారాజావారు యిచ్చిన షార్

బాండ్ మీద 4% చొ॥ 6 నెలలకు సెప్టెంబరు

నెలలో 1946 సం॥లో వచ్చిన వడ్డీ

బాపతు. 200-0-0 400- 0- 0

తిరిగి 6 నెలలకు 18-3-47న వచ్చిన వడ్డీ 200-0-0

(d) సేవింగ్సు బ్యాంక్ వడ్డీ 0-11- 0

3. పత్రిక చందాలు

4. పుస్తక విక్రయము

కె. రామనాథముగార్లు చెల్లించిన రు45 లు సప్లయ

చేసిన పుస్తకముల విలువ 43-12-0 పోను నిలువ

5. ఇతర జమలు

కోల్లూరి సుబ్రహ్మణ్యముగారు 15- 0-0

కొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యముగారు 1-14-0

6. చేబడుట్లు:- రు 400 లలో తీర్చిన రు 200 లు పోను

వ్యయము

మొత్తము

కే. దొడ్డిగల జీతములు	1155- 0- 0
కే. దొడ్డిగల ప్రయాణవ్యయములు	2- 0- 0
కే. స్థల వ్యయములు	40- 6- 3
ప్రతిక ముద్రాణము	100- 0- 0
ప్రతికకు కాగితము	1- 1- 9
బైండింగు	370-11-0
ప్రతికలకు చందాలు	28-10- 0
కొనిన పుస్తకములు	64- 6- 6
బ్యాంకి చిల్లర వ్యయము	2- 0- 0
ఇతర వ్యయములు	53- 8- 0
సాదరు	167-15- 9

కె. రామనాథముగారు; పార్థివ సరిలో పుస్తక

ములకుగాను చెల్లించినసొమ్ము రు 45 లు

ఆదాయములో పుస్తకవిక్రయమునకు రు 43-12-0

లున్న పోను వారిబాపతు నిలువ రు 1-4 0 లు

చూపించినది

45- 0- 0

చిరా నిలువ

394- 4- 8

ఇంపీరియల్ బ్యాంకి సేవింగ్సులో 79- 0-7

కార్యదర్శిగారియొద్ద నిలువ 815- 4-1

2424-15-11

కీళాంబి రాఘవాచార్యులు,

వింజమూరి వెంకన్న,

} కార్యదర్శులు,
కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి,

అధ్యక్షుడు.

పశ్చే వెంకటహనుమంతరావు,

అడిటరు.

పుస్తకవిక్రయము.

విప్రసారాచన చరిత్రము	5- 4-0	రాయశాచకము	1-18-2
కైమిని భారతము	8-12-8	సింహాసనద్వారానికి 1-వ భాగం	7-12-
యుద్ధములని కాసనము	8-18-6	2-వ భాగం	7-12-
వోల్గతికాస్త్రసారము	2-12-8	నిఘంటు చరిత్రము	2- 5-
జ్ఞానప్రసాదాది గాత్రకము	0- 8-9	అంధ్రీకాముని	2-12-3
సర్వేశ్వర శతకము	0-10-9	బాలభారతము	2- 2-
కావ్యాలంకార చూడాకుడి	1-15-6	దగ్గిరియన్ లెన్సింగ్ గ్రాఫీ	0- 7-8
అకారాద్యుచ్చితగ్రంథ నూపక	8-10-9	శిష్యుని ఆఫ్ లిటరరీ తెలుగు	0-14-8
శివరత్న సారము	7- 7-8	చాటుభారా చతుష్కాంసార:	2- 6-
ప్రాకృత భాషాశ్వాస	4- 1-8	సాంబోపాఖ్యానము	4-11-
చంద్రభాను చరిత్రము	5- 7-0	రసారచాలంకారము	1-18-
అర్యభాషా విభాగము	2-12-8	కవిజనోజ్జ్వల సమస్యలు	1- 8-
ప్రాసవ్యరంగములు	0-14-9	రఘునాథ రాజాయణము	1- 6-
మహానాథ విలాసనాటకము	2- 9-9	రఘునాథ నాటకము	5- 8-
కాలిందీ కవ్యాపరిణయము		అంధ్రీనాహిత్య పరివర్తనాంతము	0- 7-8
1-వ భాగము	7- 5-6	అంబికేశ్వరమందిరి అంధ్రీనాట్యము	1- 2-8
2-వ భాగము	8- 2-9	అక్షర సాంసంగ్యము	1-15-8
శుద్ధనాటి రెండుకాసనములు	1- 2-6	రాకేశ్వరయజుర్విరాజము	2- 4-8
అంధ్రీభాషామూల	2-12-0	శ్రీ సూర్యయూధి	
కాసన పద్యములని 1-వ భాగం	15-11-0	నిఘంటువు 1-వ భాగం	207- 6-0
2-వ భాగం	8- 8-6	2-వ భాగం	168- 0-6
శతము చ్చయము 1-వ భాగం	4- 1-9	3-వ భాగం	177-12-6
2-వ భాగం	8- 7-0	4-వ భాగం	195-12-6
మనమును సక భాండాగారం		వీతారామ చరిత్రము	0-18-0
భాగము	1- 12-8	ఉత్తరరామ చరిత్రము	80- 4-0
భాగము	1- 1-9	అమరులు	8-12-6
నూతాంధ్రీ వ్యాకరణము	1- 18-8	చుప్రూ రామాయణము	8-18-6
రమభరణము	2-18-9	అధునికాంధ్రీ వాఙ్మయ	
అంధ్రీకవి చింతామణి	2-18-8	వికాసనెల	7- 4-6
మోడర మూరచరిత్రము	1-14-9		
నాంస సంక్షేపము	0- 7-6		

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు - ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీ శ్రీ మహారాజా రావు వేంకటమహావేదాచార్యులు మాతా రావు బహద్దరవారు
విశాఖరము మహారాజావారు, పరిషత్తుని స్థాపకులు.

శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీ రాజా వేంకటాచారి అప్పారావు బహద్దరవారు, ఉయ్యూరు జమీందారువారు.

అధ్యక్షులు.

సాహిత్యవికాసక. కాకిభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు.

కార్యదర్శులు.

కె.కాంచె రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఎ., బి. ఎల్.

వింజమూరి వెంకన్నపంతులుగారు, ఎం. ఎ., (సహాయకోశాధ్యక్షులు.)

కార్యనిర్వాహక సభాసభ్యులు.

శ్రీ దివాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తిసాయంజుగారు,
(కోశాధ్యక్షులు.)

1, పిల్లారిశెట్టి రంగబ్రహ్మరావుసాయంజుగారు.

2, కోశాధికనాథశాస్త్రిగారు

3, కొమ్మిరెడ్డి కేశవరావుమూర్తిసాయంజుగారు, బి. ఎ.

4, వెంకట రామబ్రహ్మణ్యుగారు.

5, నిమిషవోలు వేంకటరావుగారు, ఎం. ఎ.

6, ఏలేశ్వరపు వెంకటరమణమూర్తిరావుగారు, బి. ఎ., బి. ఎల్.

7, పులివెందులూరి సూర్యసారథిగారు, బి. ఎ., ఎల్. ఎల్. బి.

8, తిలకూరి శివశర్మగారు, బి. ఎ.

9, కేశవరపు కామరాజుగారు.

10, వేంకట శ్రీరామచంద్రగౌరీగారు, ఎమ్. ఏ. (అనగ్న)

11, వెంకటాచల సూర్యనాథాచార్యశాస్త్రిగారు.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు.

చతుర్థ సంపుటము.

శ్రీ పితాపురము మహారాజావారి ధనసహాయముచే రచియింపఁ బడుచున్న పెద్దనిఘంటువులోని రాయల్ సైజు 1000 పుటలుగల ప్రథమ సంపుటమును, 955 పుటలుగల రెండవసంపుటమును, 960 పుటలుగల మూడవసంపుటమును, 950 పుటలుగల చతుర్థసంపుటమును, ముద్రితములై విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్నవి. ఇందు ప్రథమసంపుటమున లకారము మొదలు, ఔకారము వఱకునుగల యచ్చులాడియందుగల సంస్కృతాంధ్రశబ్దములన్నియుగలవు. రెండవసంపుటమున 'క' మొదలు 'జ' వఱకుగల శబ్దములును, తృతీయసంపుటమున 'చ' మొదలు 'తృ' వఱకుగల శబ్దములును, చతుర్థసంపుటమున 'తె' మొదలు 'న' వఱకుగల శబ్దములును గలవు. ఇదివఱకున్న నిఘంటువు లన్నిటికంటె నిది సర్వవిధముల నుత్తమమయినది. ఈపుస్తకమును రచించుటకు ముద్రించుటకు విశేషద్రవ్యము పట్టినను ధనవంతులకేగాక జనసామాన్యమునకుఁ గూడ లభ్యముగా నుండవలయు ననుతలంపుతో నీ క్రింది వెలలు నిర్ణయింపఁబడినవి. ప్రథమసంపుటము సాదాప్రతి వెల రు 5 లు, మేలుప్రతి (Art Paper) రు 7 లు, ద్వితీయసంపుటము సాదాప్రతి రు 4 లు, మేలుప్రతి రు 5 లు, తృతీయసంపుటము సాదాప్రతి రు 4 లు, మేలుప్రతి రు 5 లు, చతుర్థసంపుటము సాదాప్రతి రు 4 లు, మేలుప్రతి రు 5 లును.

Printed by N. Achutaramiah at the Coconada Printing Works Coconada, and Published by K. Raghavacharyulu, Secretary, Telugu Academy, Coconada.

